
دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی ، گروه جغرافیا

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: سیاسی

عنوان:

بررسی پیامدهای سیاسی و امنیتی تهاجم نظامی ایالات متحده آمریکا در عراق

استاد راهنما:

دکتر محمد اخباری

استاد مشاور:

دکتر غلامحسین حیدری

پژوهشگر:

عبدالرضا بیات

زمستان ۱۳۹۱

تقدیم به:

آن سفر کرده آشنا ، خمینی عزیز، شهدا

ساحت مبارک مقتدایم، پرچمدار بیداری اسلامی

یگانه عصر غیبت مولایم، حضرت امام خامنه ای

تقدیم به:

آموزگاران تلاش و ایثار پدر و مادر دلسوز و فداکارم، همسر و فرزند عزیزم، که در دوران تحصیل ، کمتر فرصت نمودم تا حق آنان را که حضور در خانه و کاشانه بود، ادا نمایم و آنها با صبر و شکیبایی من را در این راه یاری رساندند.

تشکر و قدردانی:

نخست سپاس و ستایش خدای را که عالم امکان از ذات بی مثالش وجود یافته و نورخرد و دانش از منبع لایزال آن هستی مطلق بر اندیشه انسان ساطع گشت. خدایی را که ارتقا بخش درجات است و به حکمش ادراک بشری قوام می یابد تا با فهم علم و کسب دانش و گام برداشتن در مسیر کمال، توان کنار زدن پرده جهل و رسیدن به کنز هستی و درک خالق حیات را بیابد.

سپس در راستای عمل به کلام شیوای من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق و به رسم ادب برنگارنده فرض است که از ریاست محترم سازمان عقیدتی سیاسی ارتش جمهوری اسلامی ایران حضرت حجت الاسلام محمد علی آل هاشم بواسطه کمک های فراوانش و از ارشادات عالمانه و راهنمایی های مشفقانه اساتید گرانقدر جناب آقای دکتر محمد اخباری که در مقام استاد راهنمای این تحقیق نهایت سعی، تلاش و لطف خود را در جهت به ثمر رسیدن این تحقیق نثار نگارنده نمودند و نیز جناب آقای دکتر غلامحسن حیدری که بعنوان استاد مشاور این پایان نامه کمال محبت و دقت را در به سرانجام رسیدن نگارش این مجموعه نسبت به این جانب داشتند تقدیر تشکر نماید. همچنین از دوست خوبم آقای سید حسن علوی و امین صفایی به واسطه کمک های بی دریغشان تقدیر و تشکر نمایم و برای تمامی عزیزان از خداوند بزرگ آرزوی سلامتی و موفقیت خواستارم.

فهرست مطالب

عنوان صفحه

چکیده..... 1

مقدمه..... 3

فصل اول: کلیات و مفاهیم پژوهش:

1	1	بیان مسئله.....	6
2	1	اهمیت موضوع.....	8
3	1	اهداف تحقیق.....	8
4	1	سوالات تحقیق.....	8
5	1	فرضیه های تحقیق.....	9
6	1	پیشینه تحقیق.....	9
7	1	متغیر های تحقیق.....	12
8	1	واژگان کلیدی.....	12

12..... روش تحقیق..... 9 1

12..... شیوه گردآوری اطلاعات..... 10 1

صفحه

عنوان

فصل دوم: مبانی نظری و چارچوب پژوهش و مدل تحقیق:

14..... امنیت..... 1-2

15..... واژه امنیت..... 2-2

16..... تعاریف امنیت..... 3-2

17..... مفهوم امنیت..... 4-2

17..... ابعاد امنیت..... 5-2

18..... ویژگی های امنیت..... 6-2

18..... دیدگاه های امنیتی..... 7-2

21..... تعاریف سیاست..... 1-2-2

22..... مفاهیم سیاست..... 2-2-2

23..... دیدگاه هایی از سیاست..... 3-2-2

25..... نظریه های سیاست و امنیت..... 4-2-2

28..... تعریف تهاجم نظامی..... 1-3-2

2-3-2 انواع جنگ ها..... 29

3-3-2 اخلاقیات و رفتار در جنگ..... 32

صفحه

عنوان

4-3-2 نظریه پیترز..... 33

5-3-2 تاثیرات جنگ..... 34

6-3-2 عوامل اتمام جنگ..... 39

1-4-2 همگرایی و واگرایی..... 41

2-4-2 دیدگاههای همگرایی و واگرایی..... 43

3-4-2 نیروهای گریز از مرکز و مرکزگرا..... 46

4-4-2 زمینه ها و مقدمات همگرایی و واگرایی..... 47

5-4-2 نظریه های همگرایی و واگرایی..... 49

6-4-2 نقش سازمان های بین المللی و منطقه ای در همگرایی و واگرایی..... 51

5-2 مدل تحقیق..... 58

فصل سوم: ساختار جغرافیایی عراق:

1-3 موقعیت جغرافیایی..... 60

2-3 اطلاعات اساسی کشور عراق..... 61

3-3 پیش زمینه تاریخی..... 63

4-3 جمعیت.....65

صفحه

عنوان

5-3 تقسیمات کشوری.....67

6-3 بخش های شمالی، مرکزی-جنوبی.....69

7-3 ساختار اجتماعی - فرهنگی.....73

8-3 ساختار سیاسی - اجتماعی عراق.....77

9-3 جریان ها و گروه های سیاسی عراق.....79

10-3 ساختار حکومتی.....81

11-3 تاثیر شیعیان عراقی بر فرهنگ سیاسی عراق.....83

12-3 سابقه ای از سیاست جنگی عراق در منطقه.....85

13-3 ساختار و شرایط اقتصادی.....87

1-14-3 نفت.....88

2-14-3 بازار بصره.....90

3-14-3 کانال توزیع.....90

4-14-3 صدور روادید.....91

5-14-3 تعرفه های گمرکی.....91

6-14-3 ترانزیت.....91

7-14-3	بدهی خارجی.....	91
8-14-3	خصوصی سازی.....	94
9-14-3	اصلاحات اقتصادی.....	95
15-3	بازسازی عراق چالش ها و مخاطرات.....	97
16-3	اهداف اقتصادی کلان آمریکا در عراق.....	101
17-3	شبکه های ارتباطی.....	102
1-17-3	شبکه های ریلی.....	103
2-17-3	جاده ها و راه ها.....	104
3-17-3	فرودگاه های عراق.....	105
18-3	بنادر، اسکله ها و معادن.....	105
19-3	خطوط عمده نفتی و پالایشگاهها.....	106
20-3	اقلام عمده صادراتی سایر کشورها.....	108
21-3	مهمترین اقلام وارداتی از جهان.....	108

فصل چهارم: یافته های تحقیق

1-4	تاریخچه شکل گیری عراق.....	110
-----	----------------------------	-----

111	2-4	اوضاع سیاسی - اجتماعی
112	3-4	سیاست خارجی ایالات متحده
117	4-4	دلایل حمله آمریکا به عراق
117	1-4-4	انهدام سلاح های کشتار جمعی
117	2-4-4	جنگ علیه تروریسم
118	3-4-4	تهدید کشورهای همسایه از طریق عراق
118	4-4-4	آزادی مردم عراق و اعطای دموکراسی
118	5-4-4	پیگیری و تحقق طرح های سلطه جویانه
120	6-4-4	دستیابی و کنترل نفت عراق
121	7-4-4	مقابله با جهان اسلام
122	5-4	اهداف حمله آمریکا به عراق
122	1-5-4	اهداف سیاسی
122	2-5-4	اهداف امنیتی
122	3-5-4	اهداف اقتصادی
124	6-4	پیامد های اشغالگری در عراق
126	1-6-4	پیامدهای سیاسی - امنیتی

134	2-6-4 پیامدهای اقتصادی - اجتماعی.....
136	3-6-4 پیامدهای سیاسی - اجتماعی.....
137	7-4 نتایج حاصله از جنگ برای ایالات متحده.....
137	1-7-4 پیامدهای اجتماعی - اقتصادی.....
139	2-7-4 پیامدهای سیاسی - امنیتی.....
140	8-4 پیامدهای بین المللی حمله آمریکا به عراق.....
141	1-8-4 افول قدرت آمریکا.....
141	2-8-4 تلفات انسانی و اقتصادی.....
142	3-8-4 مخالفت های داخلی.....
143	4-8-4 اعتراف به شکست.....
144	9-4 پیامد های سیاسی - امنیتی در منطقه.....
147	10-4 نتیجه گیری

فصل پنجم: جمع بندی - نتیجه گیری

149	1-5 جمع بندی.....
156	2-5 اثبات فرضیه ها.....

156	1-2-5 فرضیه اول
156	2-2-5 فرضیه دوم
157	3-2-5 فرضیه سوم
158	4-2-5 فرضیه چهارم
162	3-5 نتیجه گیری
161	4-5 پیشنهادات
163	فهرست منابع و مآخذ
166	چکیده انگلیسی

فهرست نقشه

صفحه	عنوان
60	3-1 نقشه عراق
64	3-2 نقشه عراق
68	3-3 نقشه تقسیمات عراق
70	3-4 نقشه بغداد
71	3-5 نقشه بصره
73	3-6 نقشه بخشهای عراق
74	3-7 نقشه قومیت ها
82	3-8 نقشه نظام سیاسی
89	3-9 نقشه مناطق نفت خیز
103	3-10 نقشه شبکه ریلی
104	3-11 نقشه جاده ها و راهها
105	3-12 نقشه فرودگاههای عراق
107	3-13 نقشه خطوط لوله نفتی

1111-4 نقشه عراق

1232-4 نقشه منابع نفتی

1293-4 نقشه جمعیت مهاجر عراق

فهرست جداول

صفحه	عنوان
61	1-3 جدول اطلاعات اساسی عراق
62	2-3 جدول اطلاعات اساسی عراق
63	3-3 جدول اطلاعات اساسی عراق
94	4-3 جدول بدهی خارجی عراق

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان
66	1-3 نمودار تقسیم بندی جمعیت بر حسب سن.....
108	2-3 نمودار کشورهای عمده صادرکننده به عراق.....

فهرست شکلها

صفحه	عنوان
29	1-2 شکل خرابه های گرینیکا.....
31	2-2 شکل پیاده نظام های چتربازبریتانیایی.....
32	3-2 شکل کماندوهای امریکایی.....
35	4-2 شکل نهایت جنگ.....
36	5-2 شکل فجایع عظیم جنگ.....
39	6-2 شکل اجساد سربازان.....
43	7-2 شکل همگرایی وواگرایی.....
45	8-2 شکل مشکلات همبسته سازی ملی.....
76	1-3 شکل اماکن مذهبی.....
76	2-3 شکل اماکن مذهبی.....
76	3-3 شکل اماکن مذهبی.....
76	4-3 شکل اماکن مذهبی.....
121	1-4 شکل نظامیان امریکایی.....
124	2-4 شکل اشغالگری درعراق.....
127	3-4 شکل اوارگان عراقی.....
131	4-4 شکل بیماریهای ناشی از جنگ.....
135	5-4 شکل پس از اشغال.....
137	6-4 شکل اشغالگران درخیابان های عراق.....

چکیده :

حتی خوشبین ترین افراد تردید ندارند که هدف اصلی آمریکا از حمله به عراق، نه سلاح کشتار جمعی، نه دیکتاتور بودن رژیم سرنگون شده این کشور و نه رهانیدن مردم این کشور از استبداد و اهداء آزادی و دموکراسی به آنان است. آنچه آمریکا را به حمله به عراق واداشت، نقش استراتژیک خاورمیانه در صورت بندی نظم آینده جهانی مورد نظر آن دولت، حل منازعه فلسطینی اسرائیلی به سود رژیم صهیونیستی و به ضرر دول عربی-اسلامی، تسلط بر عظیم ترین ذخایر نفت و گاز جهان و کنترل رقبای بالقوه ای نظیر اروپا، ژاپن و چین در عرصه های اقتصادی و سیاسی و تضمین جایگاه خود در راس هرم قدرت جهانی است.

پیروزی زود هنگام و سقوط طالبان موجب شد تا با وجود مخالفت های همه جانبه عراق در یک ائتلاف نمادین اشغال گردد. واقعیت ها، ابهامات ژئوپلیتیکی صحنه عراق و واکنش منفی بازیگران باعث شد تا فضای منطقه ای و جهانی به گونه های شکل گیرد که سراب سیاسی امپراطوری جویانه آمریکا معطوف به چند جنبه گرایی مبدل گردد. با این وجود برنخبگان سیاسی فرض است که با درک صحیح و واقع بینانه شرایط، به مدیریت بحران بپردازند و همزمان با جدی گرفتن آن در صدد حفظ منافع ملی و افزایش قدرت کشور عراق برآیند.

لذا با توجه به وضعیت آینده رقابت قدرت ها در منطقه خاورمیانه و همچنین با امعان نظر به سیاست تهاجمی آمریکا علیه کشور عراق، باید توجه خویش را به ارتقاء سطوح همکاری در منطقه خاورمیانه و اتخاذ یک سیاست خارجی متمرکز و فعال معطوف نمایند. بویژه کشور عراق باید بتواند بدون آنکه از سلطه آمریکا متاثر شود همکاری خود را با دوستان آمریکا در منطقه یعنی کشورهای عربی بخصوص عربستان سعودی و ترکیه تقویت نماید.

این کشورها در موقعیتی قرار گرفته اند که همکاری با عراق را در راستای منافع خود می دانند. همچنین تقویت مناسبات عراق با قدرت های رقیب آمریکا یعنی اروپا- روسیه- و چین ضرورت دارد. لذا گسترش همکاری با اتحادیه اروپایی در مخالفت با دنیای تک قطبی و تلاش برای شکل

گیری نوعی همکاری خاورمیانه ای - اروپایی یا آسیایی - اروپایی و گسترش همکاری با چین در مخالفت با هژمونی آمریکا و تقویت همکاری با روسیه و ترکیه و گسترش همکاری با کشورهای عربی باید مورد توجه قرار گیرد.

اکنون با گذشت سالها از این عملیات نظامی و تحمل خسارات بیش از انتظار، دکترین مزبور و اقدامات اعمالی در فرایند دموکراسی سازی و امنیت سازی فاقد مطلوبیت های مورد انتظار بوده و موجب تصاعد بحران امنیتی در عراق و منطقه گشته و پیامد های منفی نیز در کشور آمریکا داشته است.

هدف نوشتار حاضر تحلیل این روند می باشد و سیاست تعامل سازنده بین ایالات متحده و جمهوری اسلامی ایران راهبرد اساسی برون رفت از این بن بست و برقراری ثبات و امنیت پایدار در منطقه می باشد.

واژگان کلیدی: امنیت-سیاست-تهاجم نظامی-همگرایی و واگرایی

مقدمه :

منطقه خاورمیانه بویژه خلیج فارس در طول تاریخ به جهت ویژگیهای خاصی که داشته با مسائل و مشکلات متعددی روبرو بوده است. همین امر موجب گردیده این منطقه طی دهه های گذشته بیش از سایر مناطق جهان تحت تاثیر تحولات نظامی بین الملل باشد. بعد از حادثه تروریستی 11 سپتامبر 2001 ایالات متحد آمریکا، همدردی و همراهی جهانیان و بویژه دوستان اروپایی خود را جلب نمود.

به گونه ای که تصمیمات و اقدامات آمریکا در زمینه مبارزه علیه تروریسم بین المللی بویژه شبکه القاعده با موافقت . تأیید ضمنی و یا سکوت آنها روبرو شد. اما برخورد گزینشی با مسئله تروریسم بین المللی و عدم ارائه دلائل قانع کننده در خصوص ادعای مطرح شده مبنی بر، انباشت سلاح های کشتار جمعی بوسیله عراق و ارتباط این دولت با القاعده ، موجب گردید که قدرت های مهم اروپایی و نیز روسیه در قبال پیشنهاد آمریکا مبنی بر تصویب قطعنامه ای در شورای امنیت سازمان ملل بمنظور حمله به عراق، واکنش منفی از خود بروز دهند این امر موجب شد که نهایتاً آمریکا حمله یک جانبه ای را به کمک انگلیس (همراه با کمکهای لجستیکی برخی از کشورها) علیه عراق آغاز کند و موفق به سرنگونی رژیم صدام گردد. حمله آمریکا به عراق در سال 2003 ، مهم ترین اقدام این کشور در دوره بعد از 11 سپتامبر در خاورمیانه بود که حضور مستقیم نظامی آن کشور در منطقه را به شدت افزایش داد.

آمریکا از سال 2003 در عراق با چالش های مختلفی روبه رو شد و نتوانست به اهداف طراحی شده اولیه خود در خصوص عراق دست یابد و به ناچار با تغییر مکرر استراتژی ها به روند متفاوتی وارد شد. این امر تنها به عراق محدود نبود، بلکه جایگاه و عملکرد آمریکا را در کل منطقه خاورمیانه و حتی جهان متأثر ساخت. بر این اساس بود که چگونگی رفتار و عملکرد در عراق ، به عمده ترین مسئله سیاست خارجی آمریکا در دوره بوش تبدیل شد.

عراق کانون اصلی سیاست خاورمیانه ای آمریکا در طول یک دهه گذشته بوده است و براین اساس است که استدلال می شود در دوره بعد از یازده سپتامبر و به خصوص در دوره ریاست جمهوری جورج بوش ، تمرکز سیاست آمریکا در خاورمیانه از حوزه غربی و حاشیه مدیترانه به حوزه شرقی ، یعنی خلیج فارس منتقل شد.

آمریکا از ابتدا حمله به عراق، این کشور را نقطه آغازین و گام اول ایجاد تغییرات اساسی و بنیادین در منطقه خاورمیانه و در قالب طرح خاورمیانه بزرگ قرار داد.

در همین راستا شناخت دقیق راهبردهای آمریکا در حمله به عراق و برای منطقه خاورمیانه ، ابعاد و پیامدهای آن می توان چالش ها و فرصت های احتمالی فراوری سیاست خارجی عراق را مشخص نماید.

این پژوهش تلاش دارد ضمن نگاه به اهداف و فراز و نشیب های استراتژی آمریکا در خاورمیانه و تهاجم نظامی آمریکا به عراق به بررسی این حمله و پیامدهای سیاسی- امنیتی آن در کشور عراق بپردازد.